

Handläggare
Arne Jamtrot
Telefon: 08-508 289 39**Till**
Miljö- och hälsoskyddsnämnden
2021-04-27 p.30

Kemikaliecentrums årsrapport för 2020

Förvaltningens förslag till beslut

1. Godkänna kemikaliecentrums årsrapport för 2020.

Anna Hadenius
FörvaltningschefMaria Svanholm
Avdelningschef

Sammanfattning

I början av året antog kommunfullmäktige en handlingsplan för minskad spridning av mikroplast och en uppdaterad kemikalieplan. Dessa kopplar till det nya miljöprogrammet genom att de innehåller de åtgärder som behöver genomföras för att nå etappmålet om ”Minskade nivåer av skadliga ämnen i varor och kemiska produkter” och det långsiktiga målet ”Ett giftfritt Stockholm”. Kemikaliecentrums stöd till stadens verksamheter i detta arbete har under året fortsatt med hög intensitet. Arbetet med att hjälpa förskolorna att bli kemikaliesmarta fortsätter och vidgades under året till att omfatta även skolor och fritidshem. Kemikaliekrav har ställts och följts upp inom ett flertal avtalsområden och rutinerna för detta utvecklas vidare. Utbildningar och dialog har gjort att verktyget byggvarubedömningen används i fler av stadens verksamheter. Analyser och utredningar har gjorts av olika typer av byggmaterial – både gammalt befintligt och sådant som används i stadens projekt. Användningen av kemikalieregistreringssystemet Chemsoft ökar i staden och vägledningen för substitution av kemiska produkter har reviderats. Slutredovisningen av ett flerårigt projekt för uppföljning av olika typer av åtgärder för kemikaliesmart förskola visar att val av byggmaterial har störst effekt på

kemikaliers förekomst i förskolemiljön men även åtgärder i verksamheten ger betydande effekt.

En ny handlingsplan för hållbar plastanvändning är under framtagande i samarbete med flera förvaltningar och bolag.

Bakgrund

I det nya miljöprogrammet för Stockholms stad finns det långsiktiga målet ”Ett giftfritt Stockholm” och etappmålet ”Minskade nivåer av skadliga ämnen i varor och kemiska produkter”. För att nå målen i miljöprogrammet finns flera handlingsplaner. I början av året antog kommunfullmäktige en handlingsplan för minskad spridning av mikroplast och en uppdaterad kemikalieplan, vilka innehåller de åtgärder som behöver genomföras för att nå målen.

För att stödja stadens verksamheter i att nå miljöprogrammets mål inrättades redan hösten 2014 ett kemikaliecentrum på miljöförvaltningen. Av kemikalieplanen framgår att kemikaliecentrum årligen ska rapportera sitt arbete till miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Nedan presenteras arbetet under 2020 uppdelat på respektive verksamhetsområde enligt kemikalieplanen där kemikaliecentrum har ett utpekat ansvar, samt med egna rubriker för andra viktiga uppdrag. Som inledning i respektive kapitel listas de åtgärder som involverar kemikaliecentrum.

Information och dialog

1.1	Genomföra kampanj om kemikalier med ungdomar som målgrupp.	Senast 2023	Kemikaliecentrum och utbildningsförvaltningen
1.2	Genomföra kommunikationsinsatser för kemikaliesmarta arbetsplatser i staden.	Senast 2023	Kemikaliecentrum, äldreförvaltningen, stadsdelsförvaltningarna och alla kontorsbaserade förvaltningar och bolag
1.3	Informera och föra dialog med intressenter gällande stadens kemikaliekrav inom bygg- och anläggning.	Årligen från 2020	Kemikaliecentrum
1.4	Genomföra seminarier för handelsföretag.	Kontinuerligt från 2020	Kemikaliecentrum
1.5	Genomföra årliga informationskampanjer gentemot invånarna.	Årligen från 2020	Kemikaliecentrum, Stockholm Vatten och Avfall med stöd från stadsdelsförvaltningarna och stadsledningskontoret
1.6	Utveckla uppföljningsverktyg för kommunikation.	Senast 2023	Kemikaliecentrum

Forum för kemikaliesmart byggande hade ett seminarium för byggbranschens olika aktörer. Temat var minskad spridning av mikroplast från konstgräsplaner och lektytor av plast. På grund av pandemin hölls sedan inga fler seminarier i serien under året.

Forum för kemikaliesmart handel har däremot fortsatt under 2020 med tre frukostseminarier i samarbete med Svensk Handel och det nationella Substitutionscentrum. Teman har varit material i kontakt med livsmedel, PFAS samt nya SCIP-databasen och den uppdaterade Kemikalieappen¹

Under 2020 lanserades stadens nya webb Leva Hållbart. Där presenteras tips för ett kemikaliesmart hem med andra miljötips för invånarna under olika kategorier.²

Miljösmart båtliv är ett kommunikationsprojekt till båtägare i Stockholms stad. Det är ett samarbete mellan kemikaliecentrum, vattenmiljöenheten och tillsynsgruppen båtklubbar på miljöförvaltningen samt idrottsförvaltningens enhet som arbetar med fritidsbåtsfrågor. Under år 2020 togs en hemsida med tips och information fram. Även en folder och en affisch togs fram, med kortfattade tips och info om hemsidan. Foldern spreds via utskick och tillsynsbesök samt på mässan *Allt för sjön* som dock avbröts på grund av pandemin. Även andra evenemang där kampanjen skulle ha medverkat ställdes in av samma anledning. Tre korta filmer producerades och spreds bland annat i sociala medier. Projektet fortsätter under 2021.³

Kemikaliecentrum har konton på Instagram (giftfritt_stockholm) och Facebook (Giftfritt Stockholm). De används bland annat till att visa stadens kemikaliarbete, sprida kemikalienyheter och dela kemikaliesmarta tips.

¹ <https://www.kemi.se/kemikalier-i-vardagen/kemikaliesmarta-val/kemikalieappen>

² <https://hallbart.stockholm/>

³ <https://hallbart.stockholm/batliv/>

Inköp och Upphandling

2.1	Identifiera vilka kemikaliekrav som är relevanta att ställa genom behovs- och marknadsanalys.	Kontinuerligt från 2020	Serviceförvaltningen, kategoristyrningsteamerna och upphandlande förvaltningar och bolag med stöd av kemikaliecentrum
2.2	Ställa kemikaliekrav för alla prioriterade inköpsområden.	Kontinuerligt från 2020	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltningar och bolag, med stöd av kemikaliecentrum
2.3	Följa upp ställda kemikaliekrav inom alla prioriterade inköpsområden.	Kontinuerligt från 2020	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltningar och bolag, med stöd av kemikaliecentrum
2.4	Upphandla ett avtal för analys av varor och material som kan användas för kontinuerlig uppföljning av avtal.	Senast 2020	Serviceförvaltningen och kemikaliecentrum
2.5	Vidta sanktioner om leverantörsuppföljningen visar att kemikaliekraven inte uppfylls.	Kontinuerligt från 2020	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltningar och bolag med stöd av kemikaliecentrum
2.6	Underlätta för personal att göra kemikaliesmarta inköp.	Kontinuerligt från 2020	Kemikaliecentrum tillsammans med serviceförvaltningen, stadsledningskontoret samt inköpsansvariga på förvaltningar och bolag
2.7	Inkludera kemikalieaspekten i avtalsförvaltningen för de prioriterade inköpsområdena.	Kontinuerligt från 2020	Serviceförvaltningen, upphandlande förvaltningar och bolag med stöd av kemikaliecentrum
2.8	Erbjuda upphandlare, avtalsförvaltare och annan berörd personal utbildning i hur kemikalieaspekten inkluderas i inköpsprocessen.	Kontinuerligt från 2020	Kemikaliecentrum i samarbete med stadsledningskontoret
2.9	Delta i externa referensgrupper och nätverk för att utveckla stadens kemikaliekravställning.	Kontinuerligt från 2020	Kemikaliecentrum

Staden köper varor för hundratals miljoner kronor om året. Genom krav i upphandling samt tillhörande uppföljning och en aktiv avtalsförvaltning finns de därför stor potential att inte bara minska miljöpåverkan från stadens egen verksamhet utan också förändra hela marknaden till det bättre, miljömässigt sett.

I kemikalieplanen finns det ett antal inköpsområden som är prioriterade ur kemikaliesynpunkt. De flesta av dessa är central-upphandlingsområden som serviceförvaltningen ansvarar för. Sedan september 2017 arbetar en av medarbetarna på kemikaliecentrum 20 procent på serviceförvaltningen vilket har lett till en

tätare och mer kontinuerlig kontakt med upphandlarna och avtalsförvaltarna där.

Att kemikaliecentrum har dialog med upphandlarna möjliggör prioriteringar av kemikaliesmarta material i sortimenten. Som utgångspunkt för behovsanalysen används statistik från föregående avtalsperiod och referensgruppernas önskemål. Genom olika typer av marknadsundersökningar skaffas viktiga underlag för att avgöra hur drivande kemikaliekraven kan vara. I de upphandlingar där en så kallad RFI (Request For Information) genomförts kan kravställningen oftast vässas eftersom det då finns ett tydligt underlag kring hur marknaden kan prestera i förhållande till de tänkta kraven.

Systematisk uppföljning av kemikaliekrav på förbrukningsartiklar sker i samband med de årliga leverantörsuppföljningarna av de centralupphandlade avtalen. Något som också är viktigt är kontroll av sortimenten under avtalstiden, det händer ofta att fel artiklar läggs in i leverantörens sortiment. Det kan handla om artiklar av en platsort som inte ska förekomma eller en artikeltyp som ingår i ett avtal med en annan leverantör. När kemikalieaspekten finns med redan från planeringsstadiet och ett samarbete med kemikaliecentrum etableras tidigt så fungerar processen med att ställa och följa upp relevanta och väl underbyggda kemikaliekrav mycket bra.

Under 2020 har kemikaliecentrum tagit upp frågan om att kunna märka ut kemikaliesmart val i inköpssystemet igen. Konsulter från Trossa har utrett frågor kring potential, metod och funktion av märkning av kemikaliesmart val i inköpssystemet. Slutsatsen var att det är möjligt och skulle kunna ge bra vägledning för inköparna som ska välja i sortimenten, men att det kommer vara tidskrävande och att beslut kring vilka kriterier som ska användas för olika materialslag behöver tas. Om märkningen ska bli verklighet behövs därför mer förarbete. I budget för 2021 fick miljö- och hälsoskyddsnämnden i uppdrag att stödja servicenämnden och kommunstyrelsen i att utreda möjligheterna för att märka ut hållbara inköp. Det utredningsarbete som har gjorts inom kemikalieområdet kommer att fortsätta inom ramen för detta gemensamma uppdrag.

Kemikaliecentrum deltar regelbundet i stadens upphandlarnätverk samt erbjuder stöd till förvaltningar och bolag som deltar i nätverket. Efterfrågan på stöd från andra förvaltningar och bolag än serviceförvaltningen är dock fortfarande inte så stor och rör främst lokalvårdsupphandlingar.

Kategoristyrning implementeras successivt i staden för att förtydliga och underlätta inköpsarbetet. Kemikaliecentrum har medverkat i kategoriteamet för lokalvård.

Observationer från tillsynen om att städningen på stadens förskolor och skolor inte fungerar tillfredställande har lett till ett samarbetsprojekt mellan kemikaliecentrum och hälsoskyddsavdelningens enhet för skola och miljö. Projektet sträcker sig mellan år 2020-2021 och inkluderar omkring 300 förskolor och skolor. Under 2020 hade hälsoskyddsinspektörerna med sig en enkät till samtliga förskolor och skolor som ingick i den riktade tillsynen. Syftet med enkäten var att försöka fånga upp vilka delar i lokalvården som brister samt att fånga både förskolepersonalens och inspektörernas erfarenheter. Under 2021 kommer resultatet från enkäterna analyseras. Kemikaliecentrum kallar därefter kategoriteam för lokalvård och berörda stadsdelar till rundabordssamtal för att diskutera olika vägar framåt för en förbättrad lokalvård. Resultatet kommer att presenteras för nämnd under hösten 2021.

Kemikaliecentrum deltar i det nationella initiativet Kemkollen där ett antal varor från olika kommuner och regioners upphandlade sortiment provtas och analyseras med avseende på innehåll av kravställda ämnen. Totalt analyserades närmare 80 artiklar. Stockholm bidrog med fem artiklar inom kök och hushåll och en inom sjukvårdsmaterial. När de ämnen som artiklarna analyserades för detekterades var det oftast i låga halter, vilket tyder på att lagstiftning och kontroll i leverantörsleden fungerat. För vissa ämnesgrupper, främst PFAS så behövs dock andra analysmetoder för att ge information om alla relevanta ingående ämnen.

Kemikaliecentrum har också medverkat i Upphandlingsmyndighetens expertgruppsmöten angående nya kriterier för förpackningsmaterial. Ett plastintensivt område där det finns stor potential att dels minska användningen och dels välja plastsorter som fungerar bra för materialåtervinning.

Byggmaterial

3.1	Tillämpa kemikaliekraven i detta kapitel vid upphandling av bygg och anläggningsmaterial, projektörer och entreprenörer vid nybyggnad, ombyggnad och förvaltning.	Kontinuerligt från 2020	Förvaltningar och bolag som upphandlar bygg- och anläggningsentreprenader och köper in bygg- och anläggningsmaterial med stöd av kemikaliecentrum
3.2	Dokumentera varor och kemiska produkter som används vid uppförande och underhåll av byggnader och anläggningar i digital loggbok och uppdatera loggboken vid ombyggnation och förvaltning.	Kontinuerligt från 2020	Förvaltningar och bolag som upphandlar bygg- och anläggningsentreprenader och köper in bygg- och anläggningsmaterial med stöd av kemikaliecentrum
3.3	Inkludera kemikaliekrav och rutiner i markanvisningsavtal med byggaktörer och följa upp dessa.	Kontinuerligt från 2020	Exploateringskontoret med stöd av kemikaliecentrum
3.4	Utreda hur kemikaliekrav ska ställas i markavtal med ledningsägare och hur dessa ska följas upp.	Kontinuerligt från 2021	Kemikaliecentrum i samarbete med trafikkontoret och exploateringskontoret
3.6	Genomföra stickprovsrevisioner av pågående bygg- och anläggningsprojekt.	Årligen från 2020	Kemikaliecentrum
3.7	Utvärdera och substituera material som utgör risk i känsliga användningsområden.	Kontinuerligt från 2021	Kemikaliecentrum, byggande och anläggande förvaltningar och bolag
3.8	Främja innovation och alternativa material för att substituera material som utgör risk.	Kontinuerligt från 2021	Byggande och anläggande förvaltningar och bolag med stöd av kemikaliecentrum
3.9	Harmonisera tekniska handböcker och processverktyg med stadens kemikaliekrav.	Kontinuerligt från 2020	Trafikkontoret och exploateringskontoret med stöd av kemikaliecentrum

Kemikaliecentrum deltar i system- och kriterieutveckling av det miljöbedömningssystem som staden använder (Byggvaru-bedömningen). Under året har loggboksverktyget utvecklats och har fått ett nytt utseende och flera nya anpassningar för att underlätta för användarna. Kemikaliecentrum har varit med i utvecklingsarbetet och har utvärderat nya funktioner i testmiljö.

Riktade utbildningar om systemet har genomförts framförallt för stadens förvaltningar och ledningsägare. Det finns ett ökat behov av stöd kring framtagande av kravtexter och upphandlingsunderlag vid upphandlingar av konsulter och entreprenörer. Kemikaliecentrum bistår också med stöd och utredning vid avvikelshantering när bygg- och anläggningsmaterial inte uppfyller stadens kemikaliekrav. Inom detta arbete sker också regelbunden leverantörsdialog.

Resultat från tidigare stickprovsrevisioner (2017, 2018, 2019) visade att ett isoleringsmaterial innehåller otillåtna halter av

kortkedjiga klorparaffiner. Resultaten föranledde ytterligare utredning 2020 då ett flertal materialprover från återförsäljare och befintlig byggnad analyserades av två olika kommersiella laboratorier. Resultaten visade på stora differenser labben emellan. Vidare utredning av resultaten fortsätter 2021.

En utredning gjordes (Goodpoint, 2019) om stadens användning av klotterskydd. Dels undersöktes om klotterskydden orsakar spridning av mikroplaster, men också det kemiska innehållet och om stadens krav följs. Utredningen kompletterades och slutfördes 2020. Det exakta innehållet i många produkter är sekretessbelagt av leverantörerna, och det kemiska innehållet är därför svårt att följa upp.

Kemikaliecentrum och SISAB har ett kontinuerligt samarbete avseende att förbättra barnens miljö i förskolorna. Som en del i samarbetet undersöks PVC-golv och vilken inverkan byte av golv har på sammansättningen av skadliga ämnen i damm och vilka risker som föreligger. Under 2020 har även ett projekt genomförts där frågor om risker och avfallshantering för golv med mjukgöraren DINP har utretts. Utredningen utgör underlag till SISABs uppdatering av handlingsplanen för PVC-golv.

Hur hantering av uttjänta PVC-golv ska gå till i avfallskedet har också varit en återkommande fråga för avfallstillsynen. Gammal PVC kan innehålla flera ämnen som innebär att materialet ska hanteras som farlig avfall. Ett arbete med en vägledning har påbörjats.

Under året har arbetet fortsatt med att implementera och följa upp den rekommendation avseende konstgräs, platsgjutet gummi och gummigranulat som godkändes av miljö- och hälsoskyddsnämnden i april 2019.⁴ Kemikaliecentrum deltar i flera interna och externa samarbeten, till exempel med att ställa kemikaliekrav i fastighetskontorets upphandlingar för konstgräsanläggningar och i Naturvårdsverkets beställargrupp för konstgräs.

Kemikaliehantering

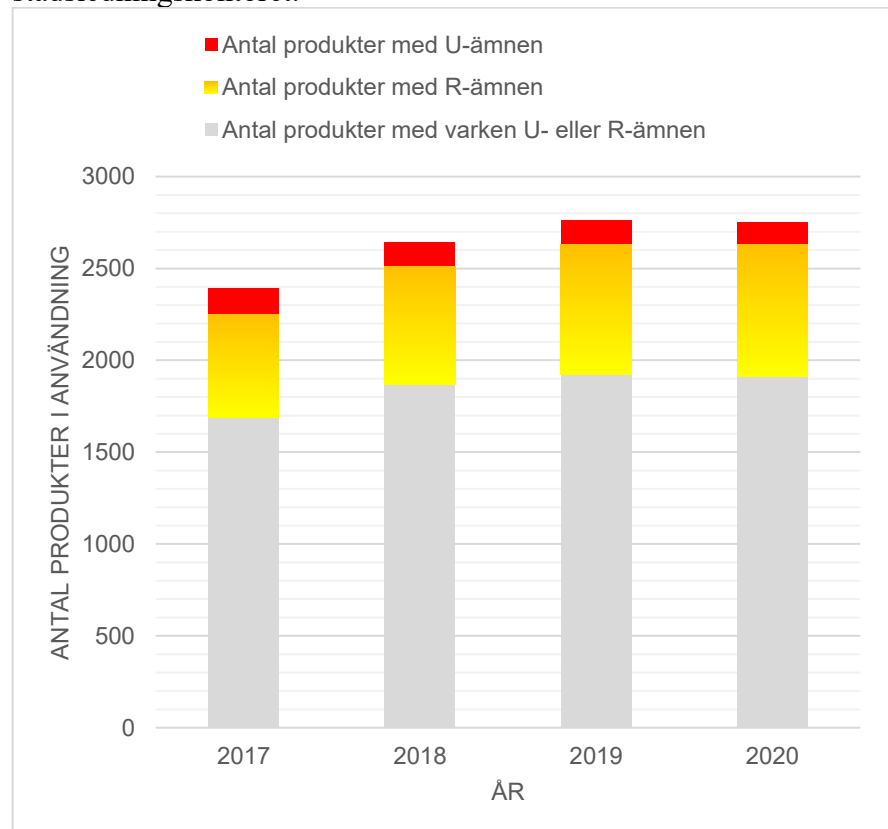
4.1	Inventera och dokumentera kemiska produkter i Chemsoft	Kontinuerligt från 2020	Alla förvaltningar och bolag med användning av märkningspliktiga kemiska produkter
4.2	Rapportera förbrukningsuppgifter för kemiska produkter som innehåller utfasningsämnen eller prioriterade riskminskningsämnen i Chemsoft56.	Årligen från 2020	Alla förvaltningar och bolag med användning av märkningspliktiga kemiska produkter
4.3	Aktivt arbeta för att substituera utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen.	Kontinuerligt från 2020	Alla förvaltningar och bolag med användning av märkningspliktiga kemiska produkter
4.4	Ta fram vägledning för substitutionsarbete samt ge support och utbildningsstöd i kemikaliefrågor.	Kontinuerligt från 2020	Kemikaliecentrum
4.5	Ta fram statistik och sammanställningar om stadens kemikalieanvändning.	Årligen från 2020	Kemikaliecentrum

Kemikaliecentrum har under 2020 jobbat vidare med implementeringen av kemikaliehanteringssystemet Chemsoft i stadens förvaltningar och bolag. Systemet fungerar som stöd för verksamheternas kemikaliehantering och ger information om oönskade ämnen (utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen) i kemiska produkter som bör substitueras. Chemsoft ger också staden en övergripande bild av kemikalieanvändningen inom de egna verksamheterna.

Kemikaliecentrum har erbjudit utbildningar och stöd kring implementering och rapportering i Chemsoft genom ett antal digitala informationsträffar, också internt till miljöförvaltningens tillsynsenheter.

Informationen i Chemsoft används också till att följa upp KF-indikatorn ”Antalet kemiska produkter i stadens verksamheter som innehåller utfasningsämnen”. Under ett antal år ökade det totala antalet registrerade produkter då fler verksamheter började använda Chemsoft. Antalet produkter med utfasningsämnen minskade då inte så mycket i absoluta tal, även om deras andel av det totala antalet produkter gjorde det. Under 2020 har det totala antalet produkter i Chemsoft planat ut och indikatorn visar nu en minskning både i antalet produkter med utfasningsämnen och räknat som deras andel av det totala antalet produkter, se Figur 1.

Under året skedde förändringar i definitionen av begreppet utfasningsämne som är hämtat från Kemikalieinspektionen. Det gör att antalet produkter i staden som innehåller sådana ämnen ökar med ett par hundra (främst på grund av innehåll av allergi-framkallande ämnen). En översyn av indikatorns utformning och föreslagna målvärden har därför genomförts i dialog med stadsledningskontoret.

Figur 1: Stadens kemikalieanvändning (unika kemiska produkter)

Under 2020 har två fristående förskolor utbildats i den lösning som tagits fram som möjliggör för externa skattefinansierade verksamheter att använda systemet.

Arbetet med substitutionsstöd har fortsatt under 2020. Vägledningen för substitution som även innehåller förslag på ersättningsprodukter uppdaterades i början av året och digitala möten med förvaltningar och bolag kring substitutionsarbetet har hållits. I februari hölls också en ”Kemiträff” för Kemi- och NO-lärare tillsammans med utbildningsförvaltningen och Kemilärarnas resurscentrum (KRC) för att diskutera speciellt de kemikalier som är utfasningsämnen och som förekommer i Stockholms skolor. Utfasning av farliga ämnen kräver långsiktighet och det är helt avgörande att verksamheterna kontinuerligt arbetar på och även ökar takten med att ersätta aktuella produkter som innehåller

utfasningsämnen. Med det stora antal produkter som innehåller utfasningsämnen som tillkommer med de nya kriterierna (se ovan) kommer sannolikt en tydligare prioritering av produkter behöva göras framöver för att hjälpa verksamheterna hitta alternativ till de allra mest prioriterade produkterna.

Miljögiftsövervakning

7.5	Fortsätta utveckla miljögiftsövervakningen i inomhusmiljön inriktad på barn och andra särskilt känsliga grupper.	Kontinuerligt från 2020	Kemikaliecentrum
7.6	Genomföra källspårning och åtgärdsuppföljning.	Kontinuerligt från 2020	Miljöförvaltningen och Stockholm Vatten och Avfall
7.7	Bygga nätverk för samverkan.	Kontinuerligt från 2020	Miljöförvaltningen och Stockholm Vatten och Avfall

Under 2020 avslutades projektet *Kemikaliesmarta åtgärder i förskola; ombyggnation, nybyggnad samt verksamhetsåtgärder*. Projektet genomfördes i samarbete med SISAB och dåvarande Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning samt IVL Svenska miljöinstitutet och följde upp effekten av olika typer av åtgärder för att minska förekomsten av farliga ämnen i förskolorna⁵. Resultaten visar att renovering av förskolebyggnad är den åtgärd som ger störst effekt, men att även verksamhetens åtgärder har effekt på förskolans innemiljö med avseende på skadliga ämnen i luft och damm som härrör från material (inredning, leksaker, byggmaterial mm).

SVOA undersöker hushållspillvatten i Norra Djurgårdsstaden som en del av en återkommande studie av hushållspillvatten från bostadsområden från olika perioder. Kemikaliecentrum har varit delaktig med delfinansiering och förslag på ämnen som har analyserats. Utredningen fortsätter 2021.

I flera samverkansprojekt med dagvattenforskare på Luleå tekniska universitet (LTU) utreder vattenmiljöenheten och kemikaliecentrum ämnen som hamnar i dagvatten och dagvattensediment och deras ursprung i syfte att göra riktade åtgärder för att minska spridning av förorenande ämnen till stadens vattenförekomster och dagvatten. Forskare på LTU har tagit prov i sediment i fem dagvattendammar och analyserat metaller och organiska föroreningar. Resultaten har publicerats i en vetenskaplig artikel.

Barn och andra särskilt känsliga grupper

8.1	Uppdatera Vägledning för en kemikaliesmart förskola samt anpassa till skola och fritidshem.	Senast 2020	Kemikaliecentrum, SISAB, stadsdelsförvaltningarna och utbildningsförvaltningen
8.2	Genomföra och följa upp åtgärderna för kemikaliesmart förskola, skola och fritidshem.	Kontinuerligt från 2020	Stadsdelsförvaltningarna och utbildningsförvaltningen med stöd från kemikaliecentrum
8.3	Utbilda förskole-, skol- och fritidshemspersonal enligt de kemikaliesmarta vägledningarna.	Kontinuerligt från 2020	Stadsdelsförvaltningarna, utbildningsförvaltningen och kemikaliecentrum
8.4	Genomföra åtgärder för kemikaliesmart arbetsplats med fokus på gravida.	Senast 2023	Stadsdelsförvaltningarna, Micasa, alla kontorsbaserade förvaltningar och bolag

Sedan 2015 har kemikaliecentrum arbetat med att hjälpa förskolorna att bli mer kemikaliesmarta genom utbildningar, tryckta vägledningar och stödmaterial som tipsdokument för nyinköp. Under 2020 har vägledningen för kemikaliesmart förskola uppdaterats, anpassats till ny lagstiftning och integrerats med goda exempel och lösningar för kemikaliesmart förskola. Den uppdaterade vägledningen vänder sig också till parklekar, öppna förskolor och pedagogisk omsorg. I september lanserades den uppdaterade vägledningen med ett webbsänt seminarium. Detta seminarium spelades in och fungerar som en introduktionsutbildning till vägledningen. Till följd av pandemin har inga utbildningar med fysiska möten kunnat hållas.

Efter en uppdatering av Vägledning för kemikaliesmart förskola behövde även webbutbildningen för kemikaliesmart förskola uppdateras så att dessa stämmer överens med varandra. Detta utfördes under 2020 och den uppdaterade webbutbildningen kommer att lanseras under våren 2021. I samband med uppdateringen kommer webbutbildningen flyttas över till stadens utbildningsplattform. Kemikaliecentrum kommer att kunna meddela huvudmännen (stadsdelarna) vilka personalgrupper som genomgått utbildningen. För de fristående förskolorna kommer utbildningen läggas på den externa webben.

Under 2020 har arbetet med att ta fram Vägledning för kemikaliesmart grundskola och fritidsverksamhet påbörjats. Detta har innefattat referensgruppsarbete med representanter från skola och

fritids samt SISAB. Utbildningsförvaltningens centrala administration har också deltagit i slutskedet för att säkerställa att vägledningen och stadens och förvaltningens riktlinjer harmoniserar. Vägledningen för kemikaliesmart grundskola och fritidsverksamhet kommer i första hand vara en digital vägledning som även den kommer ligga på stadens utbildningsplattform. Vägledningen är uppbyggd så att den första delen innefattar generell information och åtgärder som gäller hela skolan. Den andra delen i vägledningen är uppdelad efter respektive arbetsområde/lärosal. Ämnesspecifika sammanfattningar kommer att skapas och läggas på webben. Under september 2021 kommer vägledningen att lanseras för stadens kommunala och fristående skolor och fritidsverksamheter.

Hälsoskyddsavdelningen utför kontinuerlig tillsyn av förskolor och skolor. Vid tillsyn på förskolorna ställs frågor kring kemikaliesmart förskola. Efter lansering av Vägledning för kemikaliesmart skola och fritidsverksamhet under 2021 kommer frågor även ställas till skolorna i samband med tillsyn.

Handlingsplan för minskad spridning av mikroplast

I januari 2020 beslutade Kommunfullmäktige om Handlingsplan för minskad spridning av mikroplast. Kemikaliecentrum har en samordnande roll och ska informera om handlingsplanen, bland annat genom att erbjuda nätverk och mötesplatser och genomföra lanserings- och spridningsaktiviteter. Utöver det är kemikaliecentrum ansvariga för genomförandet av nedanstående åtgärder. Mycket av arbetet kopplar samman med det arbete som genomförs inom ramen för kemikalieplanen.

1.2 Följa den forskning och de uppdrag som Statens väg- och transportforskningsinstitut och Trafikverket genomför och tillämpa de åtgärder som föreslås som är relevanta för staden.
2.3 Genomlys stadens upphandlade sortiment av engångsprodukter i plast.
2.10 Följa upp resultat från EU-projektet "BLASTIC-plastens väg från staden till havet".
3.1 Ordna seminarier om hur oavsiktlig spridning av byggmaterial till omgivningen under byggprocessen kan minska.
3.3 Utredda miljöförvaltningens roll för att åtgärda nedskräpning på byggarbetsplatser.

4.3 Ordna seminarier och genomför kommunikationsinsatser om att minska mikroplastspridning från konstgräsplaner och andra ytor belagda med plast
4.5 Bevaka och utreda mikroplastspridning från konstgräsplaner och andra utomhusanläggningar för idrott och lek
8.2 Följa upp upphandlat sortiment och se över av upphandlingskrav.(Kemiska och kosmetiska produkter)
9.5 Utreda användandet av plastgranulat i stadens storköksdiskmaskiner.

Under 2020 har handlingsplanen lagts upp på miljöbarometern för att göra den mer tillgänglig. Resultat finns redan presenterade för ett antal åtgärder som är genomförda.⁶

För att lansera planen har kemikaliecentrum under 2020 arrangerat ett öppet lanseringsseminarium för samtliga berörda förvaltningar och bolag. Riktade informationsinsatser har också gjorts till trafikkontorets, fastighetskontorets och Stockholm Vatten och Avfalls ledningsgrupper. Utöver det har de inköpsrelaterade åtgärderna i planen presenterats för stadens inköpschefer. Det finns också ett externt intresse för planen och kemikaliecentrum har presenterat planen på Nedskräpningsveckan som arrangeras av Håll Sverige Rent samt inom Naturvårdsverkets arbete med nationell plast-samordning.

I november 2020 arrangerade kemikaliecentrum ett seminarium där Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI) presenterade sitt regeringsuppdrag om mikroplast från däck- och vägslitage. Flera förvaltningar och bolag deltog. Slutsatsen var att än så länge finns inga konkreta åtgärder som kan tillämpas av stadens verksamheter för att minska mikroplastspridning ifrån däck och vägfärg.⁷

Kemikaliecentrum har tillsammans med avtalsförvaltare på serviceförvaltningen bearbetat inköpsstatistik för 2019 på området förbrukningsmaterial. Målet var att få fram en uppskattning av stadens årliga förbrukning av plast inom 13 centralupphandlade avtal med olika förbrukningsmaterial eller andra plastintensiva material. Underlaget används i arbetet med handlingsplanen för hållbar plastanvändning.

⁶ <http://miljobarometern.stockholm.se/miljomal/mikroplast/>

⁷ <http://miljobarometern.stockholm.se/miljomal/mikroplast/dack-och-vagmarkeringsprodukter/1-2-folja-utvecklingen-gallande-mikroplaster-fran-trafik/>

Kemikaliecentrum ordnade tillsammans med Håll Sverige Rent ett webinarium på temat nedskräpning och EU-projektet BLASTIC. Även trafikkontoret och Stockholm vatten och avfall deltog och berättade om pågående arbete med en handlingsplan för minskad nedskräpning samt stadens avfallsplan. Webinariet var välbesökt och de flesta stadsdelarna var representerade.⁸

En utredning om nedskräpning från byggarbetsplatser har genomförts av Håll Sverige Rent under 2020. Resultaten redovisades på ett seminarium våren 2021 och kommer att bearbetas ytterligare för att utgöra underlag för vidare åtgärder.

Ett seminarium om konstgräs hölls i februari 2020 och i löpande kontakter med idrottsförvaltningen diskuteras behovet och möjligheten att minska spridningen av granulat från konstgräsplaner.

Kemikaliecentrum har ställt frågor om mikroplast i samband med avtalsuppföljningen av stadens leverantör av kemiska och kosmetiska produkter. Enligt leverantörens kännedom finns det inte mikroplast i de produkter staden köper. Frågan är ändå intressant att följa eftersom definitionen av vad som ska räknas som mikroplast i sammanhanget inte är helt fastlagd.

Under 2020 analyserades inköpsstatistiken för plastgranuler som kan användas för bättre effekt i storköksdiskmaskiner. Det visade sig att endast ett fåtal stadsdelsförvaltningar köper sådana, den stora användaren är utbildningsförvaltningen. Arbetet med att utreda användningen för att kunna minska riskerna för mikroplastspridning fortsätter under 2021.

Handlingsplan för minskad plastanvändning

I kommunfullmäktiges budget för 2020 gavs Miljö- och hälso- skyddsnämnden i uppdrag att *”som ett led i arbetet för att uppnå målet Fossilbränslefri organisation 2030 ta fram en handlingsplan för minskad plastanvändning i hela staden, för att ta ett helhetsgrepp kring plastfrågan”* samt att *”Säkerställa samordning av mikroplastarbetet och andra plastrelaterade frågor, exempelvis avfall, kemikalier och fossilfri stad”*.

För att säkerställa samordning på en övergripande nivå har ett Plastforum inrättats under 2020 där representanter från förvaltningar

och bolag regelbundet kommer kunna mötas och utbyta erfarenheter och samverka kring olika plastfrågor.

Vid uppstarten av uppdraget om handlingsplanen beslutades att inte enbart fokusera på en minskad användning av plast. Plastens utmaningar är många och ett samlat grepp behövs för att komma framåt. Arbetet har därför fokuserat på en *hållbar plastanvändning* och handlingsplanen har därför fått ett nytt namn. Arbetet med att ta fram handlingsplanen genomförs av kemikaliecentrum och energi- och klimatenheten på miljöförvaltningen, i samarbete med referenspersoner från en bredd av berörda verksamheter⁹. Diskussioner och förankring har även skett med stadsledningskontoret.

Som underlag i arbetet togs bland annat en rapport fram av IVL Svenska miljöinstitutet som beskriver stadens plastflöden. Uppdraget bestod i att identifiera och kartlägga plastflöden från både stadens verksamheter och invånarna, från inköp till avfallshandtering. Stadens egna verksamheter prioriterades och då med fokus på utvalda engångs- och flergångsartiklar. Projektet har också studerat hur andra kommuner, företag och organisationer tagit sig an utmaningen att minska plastanvändningen. Aktuell och kommande lagstiftning, som till exempel engångsplastdirektivet, har också beaktats i arbetet med handlingsplanen.

Utifrån dessa resultat identifierades och formulerades en plaststrategi och 16 olika åtgärder som ska leda till en mer hållbar plastanvändning i Stockholms stad. Plaststrategin är uppdelad i inköp, användning och avfall för att tydliggöra att alla dessa delar är viktiga i arbetet för en hållbar plastanvändning. Åtgärder är indelade i fyra kapitel ("Upphandling och avtalsförvaltning", "Användning", "Avfall" samt "Kommunikation") som tar avstamp i plaststrategin utifrån vad som behöver göras inom respektive del.

Utkastet till handlingsplan kommer att skickas på kontorsremiss under våren 2021 och presenteras för beslut i Miljö- och hälsoskyddsnämnden kring sommaren 2021.

Identifierade hinder och svårigheter

Det nya miljöprogram som antogs av kommunfullmäktige under året pekar ännu mer uttalat än tidigare versioner på upphandling och

⁹ Kulturförvaltningen, Bromma stadsdelsförvaltning, Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning, Södermalm stadsdelsförvaltning, serviceförvaltningen, Stockholm Exergi, Stockholm Vatten och Avfall, Stockholms hamnar, trafikkontoret, utbildningsförvaltningen och äldreförvaltningen.

inköp som ett generellt verktyg för att nå stadens miljömål. För att använda det behövs en utvecklad strategi, samordning och organisation som inkluderar både stadsledningsnivån, den operativa inköpsnivån och det miljöstödet som ges från kemikaliecentrum och andra delar av miljöförvaltningen. Steg i den riktningen har tagits och miljöförvaltningen ser fram emot en vidare utveckling.

Den kontinuerliga kontakten med upphandlare, projektledare och andra ansvariga runtom i staden är en nyckelfaktor för att kemikaliearbetet ska vara framgångsrikt och kunna förenas med andra mål. Bristen på sådan kontinuerlig kontakt är alltså ett återkommande problem, då kemikaliekrav exempelvis inte kan inkluderas sent i en upphandling utan behöver finnas med i hela processen.

Under de senaste åren har ett betydande arbete gjorts i verksamheterna för att bredda användningen av byggvarubedömningen till att även inkludera anläggningsarbeten. Dels rör det anpassningar i verktyget, som att få fler anläggningsvaror bedömda, dels att få in användningen i de anläggande verksamheternas rutiner. Här finns fortfarande en del kvar att göra.

Det nya miljöprogrammet bygger på en princip om att de åtgärder som behöver göras för att nå målen ska beskrivas i handlingsplaner, varav kemikalieplanen och handlingsplanen för minskad spridning av mikroplast är två. För stadens verksamheter finns dock ett stort antal handlingsplaner. För att den struktur och ordning som var avsikten med principen inte ska missas behövs ett samlat grepp om alla handlingsplaner – dels på central nivå och dels behöver alla verksamheter ha utpekade personer som ansvarar för att analysera vilka av åtgärderna i miljöprogrammets handlingsplaner som berör dem. De nyligen inrättade klimat- och miljösamordnarna i stadsdelarna är ett bra exempel.

Kopplingen mellan miljöprogrammets mål och handlingsplanernas åtgärder bör också bli tydligare. Dels för att de verksamheter som pekas ut som genomförandeansvariga i miljöprogrammet ska veta vad de behöver göra, och dels för att de uppföljningsansvariga ska ha meningsfulla underlag för att följa upp om det som görs i staden leder fram till målen.

SLUT